

SLOVENSKA MLADINA

MLADINSKA REVILJA

Ali nisem pel o žalosti, ker je bilo v mojem srcu hrepenenje po veselju. Slikal sem noč pusto in sivo, polno sramote in bridkosti, da bi oko tem silnejše zakoprnelo po čisti luči. Zato je bila moja beseda, ako je bila trda in težka, vsa polna upanja in vere. Iz noči in močvirja je bil v nebeške daljine uprt moj verni pogled, vi pa ste me razglasili za pesimista.

IVAN CANKAR.

IZ VSEBINE:

Romain Rolland srednješolcem • Novembrska pesem • Vajeniško vprašanje • Zimska pesem dekle France • Zadnji večer • Vprašanja naše srednje šole • Slika • Razglednica • Razgledi mladega rodu: Osnove sodobne mladinske revije • Mladina pri nas in na tujem • Med knjigami • Gledališče • Kulturni paberki • Uredniški paberki

*

CENA DIN 3.—

LJUBLJANA * JANUAR

4

SLOVENSKA MLADINA

mladinska revija za leposlovje in vsa kulturna vprašanja

izhaja vsak mesec. Ureja jo uredniški odbor; odgovorni urednik je dr. Anton Slodnjak, profesor v Ljubljani. Izdaja jo konzorcij »Slovenske mladine«; predstavnik je Ivo Grahor, novinar v Ljubljani.

Celoletna naročnina za 8 številk znaša din 20.—, za dijake din 16.—.

Številka čekovnega računa Poštne hranilnice v Ljubljani je **17.827**

Vsi rokopisi in dopisi za uredništvo in upravo naj se pošiljajo na naslov: Uredništvo »Slovenske mladine«, Ljubljana, Mirje 13. Rokopisov ne vračamo.

Tiska tiskarna Merkur d. d. v Ljubljani (predstavnik O. Mihalek).

IZ UREDNIŠTVA IN UPRAVE

NAROČNIKOM!

»Slovenska mladina« je v zelo slabem denarnem položaju, ker večina naročnikov do danes še ni poravnala naročnine. Zato ne moremo lista sproti plačevati, kot zahteva dogovor s tiskarno in je zaradi tega obstoj lista resno ogrožen. Nimamo ne sredstev ne časa za drago in zamudno opominjanje. Nujno prosimo naročnike, ki jim prejetje »Slovenske mladine« ni le neljuba vljudnost, da še danes pošljejo skrajno nizko naročnino. Določili smo jo v prepričanju, da jo bo vsakdo poravnal. Kdor tega ne stori, ta je zavestni grobar »Slovenske mladine« in bo tudi njegova malomarnost kriva, če bo »Slovenska mladina« zamrla. Naš list se mora tudi brez tega boriti z neprestanimi ovirami, zato nam vsaj s tem ne delajte sitnosti!

Kritikom

Mar mislite, da se sami premalo zavedamo, da »Slovenska mladina« še ni takšna kakršno si želimo?! Prav zato, ker se tega v polni meri zavedamo, smo tudi veseli, če nam kdo pove pametno, zlasti pa nesebično besedo. Zato ne odklanjamo nobenega dobro misljenega nasveta, ker ne spadamo med one, ki mislijo, da je že vse v redu in ni treba ničesar več izpreminjati. Mi vemo, da list ni namenjen uredniškemu odboru, ampak bralcem. Če teh ni, potem je izgubil svojo upravičenost in propade. List, še posebej mladinski list, se neprestano gradi, ker je pač odraz mladih ljudi, ki ga pišejo. Prav zato pa moramo odločno zavrniti one, ki nam očitajo, da je v »Slovenski mladini« premalo modrosti mladih ljudi in si jo zato moramo izposojati pri »starih«. Menda ne zahtevajo od nas, da bomo pisali kot stoletni starci? Če mislijo, da je pomen mladinskega lista v starčevski modrosti in moraliziranju, se pač motijo. Prav tako si nekateri še danes ne morejo razjasniti naše neodvisnosti. To le dokazuje, kako temeljito tiče sami v lastni in otipljivi odvisnosti, v kateri se pa menda kar dobro počutijo, ker se danes po njihovem mnenju le še norec ne ravna po njihovem življenjskem pravilu: »Primum vivere...«.

Toda vsi, najsi nas hvalijo ali grajajo, naj vedo, da nas ne bodo omajali in zaustavili na naši poti. Hočemo izraziti to, kar mladina čuti in misli in jo vzgajati na podlagi idej svobode, enakosti in bratstva v resnično nado slovenskega naroda. To poslanstvo bomo vršili »dokler bo pač živela še zdrava in svobodna slovenska mladina, ki bo pisala in brala svoj liste« (»Slovenska mladina« I, str. 91), in dokler nas ne bodo zatrlje denarne ali druge sodobne težave.

Romain Rolland srednješolcem

Dragi tovariši!

Prosíte me, naj vam kot star prijatelj povem nekaj nasvetov za vašo novo organizacijo. Dajem vam jih iz srca rad.

Ko vam pišem vidim sam sebe v dvojni podobi: vidim namreč ob istem času, kako sedim z vami v srednješolskih klopeh in vidim starega moža na koncu njegove, z ovirami in pastmi posejane življenjske poti, oboroženega s svojimi izkušnjami, za katere bi rad, da bi bile mlajšim v prid.

Med mojo in vašo gimnazijsko dobo so velike razlike. Res, nebo za mojih mladih dni ni bilo mirno: — (zadnjih petdeset let, z izjemo kratkih, varljivih dob nikoli ni bilo). A vendar, svet ni bil kot danes razmajan prav do svojih globočin s tem nepretrganim zaporedjem potresov in viharjev: z vojnami, fašizmi in revolucijami. Zadnjih pet in dvajset let se je evropska misel razburkala do dna. Le malo prostora je še ostalo brezskrbnosti. — Prostor pa je. In zahtevam ga zaradi zdravja duha, posebno kadar je duh čil in voljan. Ta prostor pa sme biti danes odmerjen samo oddihu.

Vi le predobro poznate vse nevarnosti, ki groze vaši prihodnosti, vašim sedanjim in bodočim dnevom, vašemu najdražjemu imetju, vaši svobodi in vaši svobodi. In biti morate oboroženi. Glejte torej odprtih oči na svet, ki se ruši in svet, ki se znova gradi okoli vas. Organizirati je treba vašo družabno in politično izobrazbo. Treba vam je krožkov, knjižnic, predavanj, svobodne debate. Treba vam je enotnosti vseh demokratskih struj, da boste v njej brez ozkosrčnosti in zagrizenosti razpravljali o svojih nazorih in si bistrili svojo misel.

Vse to že veste in tega si želite.

Rad pa bi poudaril nekaj drugega. Naj politika nikar nasilno ne zaslepi duhov našega časa, naj vam nikar ne zastre vsega vašega obzorja! Za nobeno ceno ne sme škodovati razvoju vašega učenja. Mi starejši le preveč vidimo, kako uničuje se polašča najboljših duhov najnost političnega boja. Zaradi njega so jalovi na kulturnem poprišču, v znanosti in umetnosti, v svojem delovnem področju, kjer bi lahko bili in bi morali biti vodilni veščaki svoje stroke.

Mi vsi smo združeni pod praporom obrambe kulture in v tej besedi pojmujeemo najvišje vrednote človeškega duha, v prvi vrsti

socialno pravico in svobodo. Že stoletja se najboljši možje bore in trpe zanje. In nikdar niso bile bolj ogrožene! Mladi tovariši, imejte orožje v rokah! Najboljše orožje si boste skovali v letih svojega učenja. Ves napredek tehnike in uma mora biti naša last! Pripravite se! Izobrazite se! Meščanska mladina, mladi delavci in kmetje, bitij morate v miru in vojni prvi na bojišču, kjer koli si stoje nasproti sile sveta. Šibkost nas starejših je bila v tem, da nas je bilo premalo: peščica intelektualcev, ki je morala biti na vseh frontah in hiteti zdaj na to zdaj na ono. Stopite na naša mesta, bodite številni in močni! Naše majhno število ni odpovedalo, toda moglo je le zadržati naval in ubraniti divje naskakovane meje. Vi, ki prihajate za nami boste morali znova v plemeniti in nezadržni napad človeškega napredka. Vi morate zmagati. To je vaša naloga.

Fred Kališ:

Novembrska pesem

(1939)

Ne morem roke ti več dati,
skozi moje prste sije težek mrak,
v brezup spreménil bi poslednji tvoj dekliški strah
in ti ne mogla bi več mirno spati.

Glej, ko v prah se rušijo svetovi,
še srcá plameni vdanostno medlijo —
roke moje
tihu in brezmočno kamenijo
in so kot cevi,
po katerih zvodneli poljejo tokovi.

Ne, ne morem roke ti več dati,
skozi moje prste sije težek mrak —
mordà že čisto od srcá — in jaz brezsrčen sem prostak,
čeprav bi hôtel se močno — v človeka preoblikovati.

Le mladina, ki je stopila v življenje razvneto od velikih človečanskih stremljenj, prežeta z voljo, ustvariti narodu in človeštvu poleg materialnih dobrin tudi nove etične in duhovne vrednote, bo — čeprav po težkih porazih in osebnih tragedijah — vzdržala in oplodila rodove. Če bi njeno gibanje ne vsebovalo vseh teh kvalitét, bo ostala mrtva mladina, kakor je ona, ki so jo starejše generacije pripravile, da bi laže vozile po močvirnatih tleh. Kajti le mladina je zmožna v mladini vžgati plamen in jo vzbuditi k naporu. Vsaka mladina pa mora skozi napore in težave do cilja.

Juš Kozak.

Zastoj v razvoju slovenskega gospodarstva, ki je zlasti očiten od izbruha velike gospodarske krize in katerega korenine so predvsem v političnem položaju slovenskega naroda, nas stavlja pred nov problem — vprašanje mladine. Mladinsko vprašanje je le del našega splošnega socialnega in narodnega vprašanja, je prvič vprašanje socialnega položaja, zdravja, dela in izobrazbe mladine, drugič pa vprašanje njene zaposlitve in bodočnosti. Položaj srednješolske in akademske mladine danes nikakor ni rožnat, vendar pa je mnogo ugodnejši od položaja delavske in obrtniške mladine, kateri se danes posveča vse premalo pozornosti, dasi je vprašanje njenega položaja in zaposlitve najbolj pereče, kajti ta mladina predstavlja najširši krog slovenske mladine. Ker so vprašanja te mladine manj znana, si hočemo na kratko osvetliti probleme predvsem obrtniške mladine.

Socialni položaj vajencev

Propadanje slovenskega gospodarstva in posebej še propadanje obrtnega stanu poostruje problem obrtnega naraščaja, katerega položaj postaja čedalje slabši. Vajeniški naraščaj ima vedno manjšo možnost za izučitev, izobrazbo in zaposlitev.

V naši državi je bilo leta 1935. 72.532 vajencev, in sicer 59.747 fantov in 12.776 deklet, od katerih jih največ zaposlujejo oblačilna in kovinska industrija ter trgovina. V Sloveniji pa je okrog 11.000 vajencev in vajenk, dotok vsako leto pa znaša povprečno 3 do 4 tisoč. Največji dotok vajencev v obrti je iz mest, predvsem iz industrijskih središč Kranja, Trbovelj in Jesenic. S podeželja je večji dotok le iz novomeškega in ljutomerskega okraja, iz česar sledi, da prihaja v obrt zlasti mladina iz obrtniških in delavskih družin, manj pa kmečka mladina.

Ce bi hoteli najti vsi vajenci zaposlitev, bi smelo vsakoletno število onih, ki stopajo v uk, znašati le 3% celotnega števila mojstrov in pomočnikov, ako hočemo, da ostane število slednjih vsaj na sedanji višini. Število vsako leto v uk stopajočih vajencev pa je v nekaterih strokah trikrat, v vseh pa vsaj dvakrat tako veliko. Ker je število obrtnikov že dolgo dobo jako stalno, mora del izučениh vajencev iskati zaposlitve ali izven Slovenije ali v industrijskih poklicih, vaječke preidejo često v gospodinjstvo, najtežji pa je položaj onih, ki morajo s pomočniškim izpitom poprijeti za nekvalificirano delo. Ta pojav neprostoVOLjnega odpadanja iz poklica predstavlja eno izmed najbolj perečih vprašanj obrtniške mladine.

Se preden si ogledamo resničen položaj vajencev, je potrebno, da se seznanimo z glavnimi zakonskimi določbami, ki ščitijo vajenca. Naša socialna zakonodaja je moderna, saj vseskozi ščiti vajence. Zanje velja le osemurni delovnik, vsako prekočasno delo pa se plačuje s krajevno primerno mezdo in 50% poviškom. Nočno in nedeljsko delo je s prepovedano. Za učenca sme biti sprejet samo oni, ki je dovršil 14 let. Vajeniško razmerje se sklene s pismeno pogodbo, ki je registrirana pri obrtni zadrugi. Da se prepreči izkoriščanje vajencev kot nič ali slabo plačano delovno silo, je izdana naredba, po kateri sme obrtnik, ki zaposluje 1 pomočnika, zaposliti 1 učenca, če zaposluje 2—5 pomočnikov

2 učenca, na 6—10 pomočnikov 3 učence in 4 učence, če ima več kot 10 pomočnikov. Več učencev pa se istočasno ne sme učiti v istem obratu. Učna doba traja 2—4 leta. Po prvem letu pripada učencu odškodnina, ki ne bi smela biti manjša od najnižje mežde delavcev s slično zaposlitvijo v istem kraju. Mojster mora skrbeti, da se učenec izuči v stroki, ne sme ga uporabljati za dela, ki niso v zvezi z njegovo stroko. Dalje mora skrbeti za njegovo zdravje in dati učencu med delovnim časom prost čas za obiskovanje šole. Vajenci so tudi zavarovani za primer bolezni ali nezgode v najnižjem razredu Okrožnega urada za zavarovanje delavcev.

Tako naša socialna zakonodaja, praktično življenje pa izkazuje popolnoma drugačno stanje, kakor bi moralo biti po zakonu. Anketa o socialni zaščiti in vzgoji vajencev v Sloveniji, ki jo je priredila Delavska zbornica v Ljubljani dne 28. marca 1937., je vsaj nekoliko prikazala resničen položaj vajencev. Anketa je obsegala 1556, t. j. nad 12% vseh vajencev, od teh jih je bilo 1056 iz Ljubljane in Celja, 497 pa iz manjših mest in trgov.

Glede odškodnine, ki je določena po zakonu, je anketa ugotovila, da 653 ali 62% vajencev prve skupine in 409 ali 82% druge skupine ni prejelo nikake odškodnine v denarju. Odškodnino v višini najnujnejše oskrbe — v denarju ali naturalijah — pa je prejela v prvi skupini ena tretjina, v drugi pa le ena četrtina vajencev. Ne samo, da vajenci ne dobivajo zakonite odškodnine, ampak se dogaja celo, da morajo vajenci dajati odškodnino mojstrom. Kot tak primer navaja Bratko (I. Bratko: Mladinsko vprašanje, Sodobnost 1938, str. 230) izjavo vajenca iz kočevske okolice, ki pripoveduje: »Namesto plačila za delo, ki bi ga morali dati mojstri vajencem, moramo pri nas še mi nositi mojstrom. Naši revni starši jim morajo dati edino kokoš, purana, jajca, peščico krompirja, ki ga pridelajo, zelja, fižola, da nas ne vržejo ven, kajti vajencev je na izbiri.«

Delovni čas je navedlo 965 vajencev iz Ljubljane in Celja. Zakonito določeni čas 8 ur je delalo le 122 ali 11,5% vajencev, 10 ur je delalo 325 vajencev, 11 ur 102, 12 ur 95, nad 12 ur pa do 18 ur pa 90 vajencev.

Da bi spoznali, kako je razdeljeno delo vajenca, navaja anketa nekaj posamičnih primerov. Vajenec B. D.: Ob 5. uri zjutraj pospravi pekarno, potem raznosi kruh po hišah. Od 10. ure dopoldne do 9. ure zvečer opravlja razna poljska in hlapčevska dela. Odmori pri zajtrku in kosilu, kolikor so potrebni za použitje hrane.

Take so razmere v mestih, anketa na deželi pa bi pokazala še hujše stanje. Zanimiva je izpoved mladega kmečkega človeka, ki jo navaja Bratko v že omenjenem članku, kjer pravi: »Mizarji in čevljarji (na vasi), ki se s svojo obrtjo težko preživljajo, iščejo pomoči pri svojih vajencih. Ti naj delajo. Zjutraj vstajajo ob 4., 5. uri, nanositi morajo vodo, opraviti pri kravah in svinjah, varovati deco in delati na polju. Pozimi, ko ni drugega dela, smejo prijeti tudi malo za oblič in šilo. Spijo v hlevih, na hodnikih, v kletih, oblečeni in obuti, da jih ne zebe, poleti pa na senu. Hranijo jih z nezabeljenim fižolom, zeljem, krompirjem... in še to samo dvakrat na dan. Pretepa jih lahko vsakdo pri hiši. Ko je učna doba končana, jih mojster odpusti in na vrsto pridejo drugi.

Iz teh primerov in na podlagi statističnih podatkov vidimo, da so razmere, v katerih živi naša obrtniška mladina, skrajno nepovoljne in vseskozi škodljivo vplivajo na fizični kakor tudi duševni razvoj teh mladih ljudi. Bolj kot učenci, so to mladi hlapci in dekletke, ki delajo za mojstra, za svoje delo pa dobe nezadostno protivrednost ali pa sploh ničesar.

Odraz teh razmer je njihovo zdravstveno stanje. Dr. Trtnik izjavlja v že omenjeni anketi: »Splošno zdravstveno stanje vajencev ni povoljno. Vajenci so v svojem razvoju zaostali za svojimi vrstniki iz dijaških vrst.« Zdravstveni pregled vajencev je zelo pomanjkljiv, ker se vrši le ob vstopu vajenca v obrt ali trgovino, ne vemo pa ničesar o njegovem razvoju v poznejši dobi. V Sloveniji je bilo tako preiskanih od leta 1929. do leta 1936. 26.731 vajencev in vajenk, od katerih je bilo 2% spoznanih za nesposobne, bodisi da so bili bolni, bodisi da fizično niso bili še dovolj razviti.

Ti mladi ljudje, ki so v najbolj kritičnem obdobju svojega razvoja, v dobi pubertete, morajo največkrat pod skrajno neugodnimi pogoji zelo naporno delati, često pod neomejenim delovnim časom in pri neprimerni ter nezadostni hrani.

Da se zdravstveno stanje mladine izboljša, je nujno potrebno, da se uvedeta vsakoletni sistematični zdravniški pregled in kontrola. Dalje se mora izvesti učinkoviti nadzor nad izvajanjem socialne zakonodaje, ki ga sedaj vršijo obrtna združenja mojstrov, kar ne more biti zadovoljiva rešitev. Omogočiti bi se moral vajencem vsako leto vsaj štiritedenski dopust in to po možnosti na morju ali v planinah. Končno so nujno potrebni tudi vajeniški domovi.

Strokovna priprava in izobrazba vajencev

Pri vajencih je velike važnosti njihova strokovna priprava in izobrazba za bodoči obrt in poklic. Obrtni zakon zahteva, da poseča vajenec do 18. leta obrtno-nadaljevalno šolo. Mojstri pa so dolžni dajati vajencem in pomočnikom prost čas za obisk pouka in skrbeti, da tudi redno obiskujejo šolo. Pouk je brezplačen, le oni, ki niso prav siromašni, morajo nekaj prispevati za šolske potrebščine. Učna doba traja 2—4 leta in nato polaga učenec pomočniški izpit.

Zaradi netočne formulacije obrtnega zakona se danes dogaja, da vajenci obiskujejo obrtno-nadaljevalne šole do 18. leta, potem pa se prenehajo učiti, ne glede na to ali so napravili vse razrede šole. Praksa je sedaj taka, učiti se vajenec pripusti k pomočniškemu izpitu, čeprav ni dovršil nadaljevalne šole. Nejasnost zakona je v tem, da se ne ve, ali mora vajenec končati nadaljevalno šolo preden dela pomočniški izpit ali ne. Škodljive posledice te nejasnosti se kažejo zlasti v tem, da je število vajencev, ki konča vse tri razrede šole, silno majhno, še manjše pa je število onih, ki položijo na koncu šole izpit. Poleg tega trpi s tem obisk, ugled in uspeh obrtno-nadaljevalnih šol in se s tem onemogoča pravilna in zadostna izobrazba našega obrtnega naraščaja.

Stanje našega strokovnega šolstva in število vajencev, ki so te šole obiskovali v letih 1936.—1937., kaže naslednja tabela:

Značaj šole	Število šol	Število razredov	Štev. učencev m.	Skupaj ž. učencev	Število učiteljev
Obče strokovne nadalj. šole	32	136	2813	869	3682 286
Strokovni tečaji	20				724 76
		obči 20	434	115	
		strok. 10	148	27	
Specialna strok. nadalj. šola	8	53	805	372	1177 92
Gremijalne trgov. nadalj. šole	10	26	355	244	599 57
Skupaj	70	245	4455	1627	6182 511

Presenetljivo je dejstvo, da je strokovne nadaljevalne šole in občasne strokovne tečaje obiskovalo le 6182 vajencev in vajenk od celokupnega števila 11.000. Iz tega sledi, da je še vedno skoraj polovica vajencev brez pouka v strokovno-nadaljevalnih šolah. Vzrok temu je predvsem pomanjkljiva stilizacija obrtnega zakona in dejstvo, da v krajih, kjer ni 25 učencev, po zakonu ni treba ustanavljati obrtnih nadaljevalnih šol. Ker je takih krajev na deželi mnogo, je veliko število učencev brez strokovnega pouka, pri čemer trpi njihova strokovna priprava in izobrazba.

Stanje obrtno-nadaljevalnih šol je izredno nezadovoljivo. Za vse strokovno šolstvo nimamo niti ene zgradbe, tako da morajo strokovne šole iskati gostoljubja na ljudskih šolah, kjer je vsak uspešen razvoj nemogoč. Pouk se vrši v mnogo premajhnih klopih in le tedaj, ko ni ljudsko-šolskega pouka. Posebno pa trpi pouk radi pomanjkanja strokovnih učnih knjig in drugih učil, kakor predlog za geometrično in strokovno risanje, zbirke in vzorcev gradiva, slik, fotografij, zemljepisnih ter zgodovinskih kart. Na šolah učijo ljudskošolski učitelji s strokovnim tečajem, ki pa za svoje izpopolnjevanje nimajo na razpolago niti strokovnih knjižnic, niti sredstev za nabavo strokovnih knjig. Poleg tega je občutno pomanjkanje šolskih delavnic, kjer je edino možno pridobiti splošno znanje v poedini stroki, kar je danes spričo specializacije v podjetjih nujno in možno pridobiti le med učno dobo.

V take nepopolne in slabo opremljene šole prihaja vajenec izmučen od naporega in prekomernega dela. Današnje življenjske razmere mu ne dopuščajo, da bi se mogel učiti tudi doma, kajti utrujenost od celodnevne dela je tako velika, da se zvečer ne more učiti, četudi ima prostor in luč. Mnogo pa jih je, ki tega sploh nimajo in je njihovo učenje omejeno le na šolo. Če pa vajenec še te ne more obiskovati, potem je razumljivo, da se raven strokovne izobrazbe ne more dvigniti.

Skrajno slabo stanje strokovnega šolstva nujno zahteva zgraditev v ajeniških domov, ki bi nudili vajencem poleg duševne in strokovne vzgoje tudi življenjske eksistenčne pogoje. Za strokovno izpopolnitev je potrebno omogočiti vajencem poučna potovanja. Enako nujen za strokovno izobrazbo je tudi tehnološki muzej, kjer bi se zbralo gradivo, ki se sedaj po končanih obrtnih razstavah in velesejmih vedno porazgubi. Predvsem pa so seveda potrebna lastna poslopja za obrtno nadaljevalne šole, kjer bi bila na razpolago sodobna učila, knjižnice, pa tudi dovolj prostora, zraka in sonca.

Izpolnitev vsega tega izgleda na prvi pogled skoro da nemogoča, posebno pri pičlih sredstvih, ki so pri nas na razpolago za ljudsko prosveto. Toda če se pomudimo pri številkah, ki jih je objavil ing. Kregar na anketi, tedaj vidimo, da bi bilo to za samostojno upravljanje Slovenijo popolnoma mogoče. Učne knjige in ostala učila bi stala ca. din 1,290.000—, gradnja 6 strokovnih šol v naših mestih in industrijskih središčih 24 milijonov, isto toliko vajeniških domov 10—12 milijonov ter tehnološki muzej 6 milijonov. Če bi torej hoteli dvigniti strokovno šolstvo na višino drugih srednjeevropskih držav, bi bila potrebna vsota ca. 45 milijonov din, vzdrževanje tako izpopolnjenega šolstva pa bi stalo 3 do 4 milijone.

Uspešen razmah industrije in obrti v Sloveniji je za možnost zaposlitve mladine tako važen, da tako majhna vsota gotovo ni prevelika, če

se s tem lahko poveča konkurenčna sposobnost slovenske industrije in obrti in s tem omogoči mladim delavcem primerna zaposlitev.

Če na kratko ponovimo, tedaj je za rešitev vajeniškega vprašanja potrebno: prvič izvajanje obstoječe socialne zakonodaje glede vajencev, t. j. uvedba osemurnega delovnika, delu primerna odškodnina, zadostna in zdrava hrana ter primerno stanovanje. Drugič zdravstvena zaščita, t. j. vsakoletni zdravniški pregledi, štiritedenski dopust, graditev vajeniških domov. Tretjič izpopolnitev vajeniškega šolstva, predvsem graditev šol, tehnološkega muzeja in izdaja učil.

S tem pa seveda ni še rešeno vprašanje zaposlitve obrtniške mladine kot najtežje vprašanje, ki je pa nujno združeno z rešitvijo našega socialnega in narodnega vprašanja.

Za izpolnitev teh zahtev je poleg materialne in moralne podpore države potrebna tudi vajeniška mladinska organizacija, ki bi vajence podprla v njihovi borbi za svoje upravičene zahteve. Obenem pa je nujna tudi sprememba odnosov med mojstri in vajenci.

Po zakonu o zaščiti delavcev imajo vajenci polno pravico združevati se v društva, ki bi ščitila njihove ekonomske, kulturne in moralne koristi. Zato je tem bolj neupravičeno in krivično odklonilno stališče mojstrov, ki ga oni zavzemajo do vajeniških organizacij in ki ga je zlasti jasno označil na anketi predsednik zveze obrtnih društev g. Josip Rebek z besedami: »V imenu vsega obrtništva izjavljam, da od nas nihče ne bo dovolil, da bi se naši vajenci kjer koli organizirali.« Tak odnos mojstrov do vajencev in njihovih organizacij gotovo ni koristen v borbi za splošen napredek obrtnega stanu.

Vprašanje izboljšanja ekonomskega, socialnega in kulturnega nivoja vajencev je danes gotovo eden izmed naših najbolj perečih problemov ne samo mladine, temveč celokupnega naroda. Sedanji položaj obrtniške mladine usposablja to mladino za življenjski boj, ki ga mora biti v skrajno neugodnih in trdih razmerah. Pri tem mora ta del mladine spoznati, da bo mogel uspešno izbojevati svoj boj le v tesni zvezi z ostalo delavsko, kmečko in intelektualno mladino in ob nasklonitvi na ostale napredne tokove v našem narodu, kajti le tako bo mogoče rešiti vajeniško vprašanje v sklopu našega splošnega socialnega in narodnega vprašanja.

Dolžnost nas intelektualne mladine je, da spoznavamo probleme ostale mladine, da postanejo njihovi problemi tudi naši problemi in se tako povezani v skupni borbi za naše mladinske interese pridružimo ostalemu delovnemu ljudstvu v boju za rešitev slovenskega narodnega in socialnega vprašanja.

Viri: Socialna zaščita in vzgoja vajencev. Delavska zbornica 1937. — Vito Kraigher: Usoda vajencev v današnjem družbenem sistemu. Sodobnost 1937, št. 4. — Ivan Bratko: Mladinsko vprašanje. Sodobnost 1938, št. 4-9.

Kadar je človek oženjen in ima troje otrok, ga obide spoznanje, da je vsaka beseda, bodi še tako lepa in gosposka, le metafora za poglobljeno besedo: kruh.

Ivan Cankar

Zimska pesem dekle France

Široka bela je ravan
in dolga je snežena gaz
in tih je ta samotni dan
in vsa premrla, majhna jaz.

Kako sem sama sred ravni!
Kako se širi mi srce,
oj širi se na vse strani
in v vse daljave bele te!

In moje so vse te snežinke,
ki spuščajo se od neba,
in moja bela je svetloba
in moja vsa ta čista tla.

Zdaj je za mano služba mestna,
uboga romam zdaj domov;
bog ve, če mogel bo sprejeti
me podse naš domači krov.

Bog ve, kaj mati bo dejala,
ko videla bo vrhu klanca,
iz službe da domov prihaja
najmlajša njena hčerka, Franca.

Ostal si v mestu, ljubi fant.
Zdaj tolčeš s kladivom krepko
in žar železa vročega
svetlo razžarja ti oko.

Kaj le sanjari tale smreka,
osamljena na sred ravni,
ko še na njene bele sanje
nenehoma sneži, sneži.

In tudi name lega sneg,
na roke, prsi in na rame,
z vso težo spušča se nebo
z višine bele tiho name.

Težko skoz te snežine orjem;
a zdaj že čutim za obzorjem
vse polno živih ptičjih jat,
ki vikajo: pomlad, pomlad!

Za vsak slučaj, so rekli politiki in generali, ko so letos poleti poklicali fante pod orožje. Takrat res še ni divjala vojna vihra, toda vse je kazalo, da se na miren način položaj ne bo dal urediti.

In so morali tisoči in tisoči mladih ljudi od doma, na mejo, v vlažne betonske luknje in pod zemljo. Potem so z napeto puško čakali, kdaj se na nasprotni strani pokaže prav tako mlad in nesrečen človek in prav tako s puško v roki. Vsak dan so nestrpnost pričakovali, da bo padel prvi strel. Dokler se ni začelo...

Tisti večer, preden je Albert odšel na fronto, je hotel preživeti s svojo Jeanne. Saj prav radi nje mu je bilo najtežje oditi. Res, da je moral pustiti dobro delo, betežno in staro mamó, lepo urejeno stanovanje, toda največ, kar je moral pustiti, je bila Jeanne in načrti, da bosta nekoč skupaj gradila nov dom.

Letaki, ki so razglašali mobilizacijo, so pobrali najprvo fante od trindvajsetega do tridesetega leta. In Albert je bil prav letos star štiri in dvajset. Opoldne, ko je šel iz delavnice, je prebral besedilo letaka. Sklonil je glavo in z drsajočimi koraki počasi odšel domov. Mati je jokala, ko ji je povedal, da je razglašena mobilizacija in da se mora v dvanajstih urah javiti. Popoldne ni šel več na delo. Delavnico so zaprli, ker so pobrali polovico mehanikov in vse uporabne avtomobile. Lastnik se je pripravljal, da se preseli na posestvo, katero je imel v Normandiji. Albert in Jeanne sta hodila vse popoldne po trgovinah in kupovala stvari, ki jih potrebuje vojak.

»Mogoče boste morali ostati notri celo zimo, kupiva še volnene nogavice.«

Ko sta kupovala v železnini močan nož za odpiranje konzervnih škatel, bi se bila skoraj sporekla, on je hotel tistega z lesenim ročajem, Jeanne pa je drtila, da je kmečki in naj vzame rajši belega. Pa sta vzela močnejšega, čeprav je bil kmečki... In konzerve, prepečenece, kekse, čokolado, sir, vsega je bilo treba, če bodo dolgo ostali in bo primanjkovalo hrane. In Jeanne je skrbno izbirala in se na vse spomnila. Nosila je polno zavojčkov in jih pri Albertu doma zložila v kovčeg. Mati jima je med tem pripravila večerjo in neprestano naročala Albertu tisoč stvari, da se ne prehladi naj pazi in da ne bo prinesel mrčesa, ko bo prišel domov.

»Za kak priboljšek in cigarete bova že midve skrbeli.«

Po večerji mu je Jeanne tiho dejala čez mizo:

»Albert, rada bi šla nocej v Boulogneski gozd, morda zadnjikrat s tabo!«

Mama ju je sicer malo nerada pustila, ker bi bila tudi rada s svojim sinom, toda ko je pričela zehati, ji je rekel Albert:

»Mama, le pojdi spat, saj bova še jutri zjutraj govorila, midva z Jeanne greva še malo ven, ko je tako lep večer.«

V métroju so vsi govorili le o mobilizaciji in obrazi vseh so bili tako resni. Pri zadnji postaji sta izstopila in krenila pod kostanji v gozd.

Počasi in molče sta stopala po nekoliko dvigajoči se gozdni poti. Pri treh skupaj zraščeni drevesih sta se ustavila.

»Najina klopca,« je tiho dejala Jeanne, ga potegnila za roko in mu sedla na kolena.

Skozi goste krošnje dreves povsod naokoli so se kradli prameni lunine svetlobe in risali na belem pesku svetle lise. Iz vile igralke Denisove v bližini so prihajali skozi poletno noč mirni akordi radijske glasbe. Koliko večerov sta poslušala tu radio, po cele ure, ne da bi bila spregovorila besedo. Prižgala sta si cigareti. Jeanne je komaj slišno ihtela. Zdaj, zdaj se ji je na solzi, ki je polzela po belem licu, razlomil žarek lunine svetlobe. Albert je mislil na jutrišnji dan, na Jeanne, nase, na kruto resnico, da se je pričela vojna. Kaj če se ne vrne več? Kako škoda bi bilo pustiti tako lepo življenje, posebno sedaj, ko sta se imela z Jeanne tako rada. Z besedami, ki jim sam ni verjel, jo je tolažil:

»Zakaj jočeš, dragica, morda pa le ne bo tako hudo. Dal Bog, da ne bi bilo! Saj ne sme biti, saj ne sme biti vojne; saj je minilo komaj dvajset let, odkar je bila zadnja vojna in ta je bila kruta dovolj! Ne, ne smejo nas pobiti, nas, ki smo pričeli šele živeti in ki imamo še toliko upov in načrtov...«

»Ljudje so hudobni, Albert, ne privoščiijo nam sreče... Toda, Albert, ne smem te izgubiti, kako bi živela brez tebe. To je grozno, če pomislim, da morava narazen, da bom morala živeti v tej strašni negotovosti. In toliko spominov, kako hudo mi bo šele ob njih; Albert, to je prehudo, ne bom mogla prenesti...«

»Boš prenesla, boš videla, da boš. Nisva midva edina in najino gorje ni niti največje. Pomisli na druge, ki jim je še mnogo hujše, ki so izgubili še več. Toda ne morem od tebe, Jeanne, tako mi je hudo. Saj midva občutiva le svojo bol in ta je za naju najhujša.« In privil jo je še tesneje k sebi, kakor da je ne bi hotel nikoli več izpustiti. Potem je pomislil na možnost lepše bodočnosti in kakor sončni žarek mu je prišla misel:

»Kako bo lepo potem, ko se vrnem, ko bova pričela novo življenje, vse lepše, brez skrbi. Medtem pa ti bom vsak dan pisal in ti mi boš odgovarjala dolga pisma. In vedno bom mislil nate. Ponoči, ko bom kje sam na straži in mi bo dolgčas, pa si bom zažvižgal tisto najino pesmico in pomislil na vse prostore, kjer sva bila skupaj in ti se boš spominjala vseh malenkosti in se boš nasmehnila ob misli na tisto staro babo, ki smrdi po žganju... In spomnila se boš na vse večere in noči, ko sva se ljubila.« Čez nekaj časa je počasi, negotovo dodal:

»In potem bo konec vojne, in se bom vrnil.«

Dolg poljub mu je zaprl usta. Dolge, črne trepalke njenih velikih oči so se dvignile in tega njenega pogleda Albert ni pozabil vse tri mesece, ko se je plazil s puško v roki po razritih poljih »tam nekje v Franciji«. Vedno so ga spremljale te oči in ob misli na njena usta in nanjo vso, je skrbno iskal zavetja pred drobci šrapnelov, ki so sejali smrt po zraku. Z mislijo nanjo je vzdržal najhujši mrz in smrtno nevarnost. Kadar pa je dobil pismo od nje, mu je bilo, kakor da je ona sama pri njem. Vedno znova se je nasmihal ter štel dneve do dopusta, ki so mu ga obljubili...

*

Tretji mesec pa je dobil devet streliv iz strojnice v trebuh ter po treh urah na previjališču št. 6 izdihnil. Zdravnik, ki je jezno odvrigel instrumente, se je zagledal v Albertov obraz in dejal sestri:

»Škoda zanj, doma joka za njim dekle. Videl sem mu v očeh, da ga nekdo ljubi.«

Vprašanja

NAŠE SREDNJE ŠOLE

II. DANAŠNJI POLOŽAJ SREDNJEŠOLSKE MLADINE*

1. Nekaj podatkov o položaju današnje srednješolske mladine.

Številčni podatki.

Srednješolska mladina je najštevilnejši del intelektualne mladine. Že sama ta ugotovitev pove, kakšno pomembno mesto imajo že danes srednješolci v življenju mladine, pove pa tudi, kakšno moč bi ta mladina predstavljala, ko bi bila povezana in organizirana.

Leta 1936./37. je bilo v Jugoslaviji 110.742 srednješolcev. (Tu niso vštete trgovske akademije, učiteljišča in strokovne srednje šole.) Od tega števila srednješolcev jih je bilo v Ljubljani 5540.

Ob koncu leta 1937. je prišlo v državi na eno srednjo šolo povprečno 83.783 prebivalcev. Na tisoč prebivalcev pa je prišlo v vsej državi povprečno 5,59 učencev, v dravski banovini 7,63, v zetski 6,42, v savski 6,37, v vardarski 3,83, v moravski 3,76 in v vrbaski 1,61. (Podatki so vzeti iz knjige Radoje L. Knežević: Kroz srednjo školu I. Beograd 1938.)

Za šolstvo v dravski banovini je najnovejše kazalo: Statistični pregled šolstva in prosvete v dravski banovini za šolsko leto 1937./38. Po tem pregledu je bilo v dravski banovini v šolskem letu 1937./38. 8 popolnih državnih gimnazij (v Celju 1, v Kranju 1, v Ljubljani 3, v Mariboru 1, v Novem mestu 1 in v Ptuju 1), dve popolni klasični gimnaziji (v Ljubljani in Mariboru) in 4 nepopolne državne gimnazije (v Kočevju realna s 6 razredi, v Ljubljani ženska realna s 3 razredi, v Mariboru nepopolna mešana s 4 razredi in v Murski Soboti realna s 5 razredi). Poleg teh državnih gimnazij sta še dve samoupravni gimnaziji (v Ljubljani mestna ženska realna s 5 razredi in v Murski Soboti realna z 2 razredoma) in dve zasebni gimnaziji (v Ljubljani ženska realna pri uršulinkah s 4 razredi in v St. Vidu škofijska klasična z 8 razredi).

V vseh gimnazijah skupaj je bilo v dravski banovini ob koncu šolskega leta 1937./38. 12135 rednih učencev.

Socialni položaj.

Socialni položaj srednješolcev je v ogromni večini odvisen od materialnega stanja staršev. Od materialnega stanja staršev zavisi možnost, da sin ali hči prestopi prag srednje šole. Socialna struktura srednješolske mladine ni ista. (Točne podatke o srednješolskem izboru glej v naslednjem poglavju!) Toda čeprav beleži banovinska statistika, da poteka dobra polovica srednješolske mladine iz vrst uradniškega sloja, ne smemo pozabiti, kdo v pretežni večini tvori ta »uradniški sloj«. To ni nikakršna uradniška aristokracija, ampak so to srednji uradniki, poštarji in drugi slabo plačani državni in privatni nameščenci. To je tista masa meščanstva,

* Zahvaljujemo se tovarišu Aleksandru J., stud. phil. iz Beograda, ki nam je priskočil na pomoč pri izvedbi naše razprave.

ki z izjemo bogatašev kruto občuti posledice krize in vedno večji porast cen nujnih življenjskih potrebščin. Le majhen del srednješolske mladine je v resnici zadovoljivo preskrbljen. Približno štiri kategorije srednješolcev bi dobili s tega vidika:

1. Srednješolci iz višjih družabnih plasti, iz »gorenjih desetisočev«. Materialno so popolnoma preskrbljeni, šolanje jim ne povzroča v tem oziru nobenih skrbi. V šoli lahko prav radi tega dobro napredujejo (instrukcije!). Svoj prosti čas lahko uporabljajo na način, ki drugim tovarišem ni mogoč. Jasno je, da ima ta skupina srednješolcev, z redkimi izjemami, najmanj smisla za sodobna vprašanja, predvsem za položaj ljudstva, saj je od njega popolnoma odrezana.

2. Srednješolci iz malomeščanskih družin. To so otroci raznih državnih in zasebnih uslužbencev, ki jim je šolanje še omogočeno, vendar postaja vedno težje. V šoli dosegajo večinoma povprečen uspeh. Sredstva za izvenšolsko izobrazbo in razvedrilo so skopa.

3. Srednješolci iz delavskih in obrtniških rodbin. Zelo slabo gmotno stanje staršev le v redkih primerih omogoča srednješolsko izobrazbo otrok. Pogoji za študij doma so navadno slabi, zaradi česar večkrat trpi uspeh v šoli. Prebijejo se le nadpovprečno nadarjeni in marljivi dijaki. V izvenšolskem času se ukvarjajo z inštrukcijami, ob počitnicah številni tudi s telesnim delom, da si pridobe sredstva za študij.

4. Srednješolci s kmetov. Po gmotnem položaju so v približno istih razmerah kot delavski sinovi, le da so še na slabšem, ker prebivajo izven družine. Podpora od doma je največkrat slaba in nezadostna. — V sličnem položaju so tudi srednješolci iz province, ki se šolajo po mestih.

Iz vsega tega sledi, da so pogoji, v katerih študira večina naše srednješolske mladine, težki. Kakšen odsev mečejo ti pogoji na življenje mladih ljudi, kako se odražajo v njihovem telesnem razvoju in njihovi duševnosti, ni težko sklepati in lahko dan za dnem opazujemo. Socialni položaj slovenskega srednješolca je pogojen s celotnim položajem vsega slovenskega ljudstva. Proletarizacija našega ljudstva se kaže tudi v usodi mladih ljudi, ki obiskujejo naše srednje šole.

Ne bomo govorili o reakciji, ki jo socialna nepravilnost povzroča v duši mladega človeka, kako ga topi ali pa prebuja v njem novo borbena zavest, le to naj še poudarimo, da leži poglavitni vzrok za žalostni pojav, ki smo ga navedli v našem članku o mladinskem problemu (glej »Slovensko mladino«, I., str. 49), da namreč mladina slepo sledi političnim »voditeljem« prav v tej težki materialni odvisnosti, ko mora prodajati svojo pravico do samoodločbe za kos kruha in toplo streho poveljnikom naših »laborov«.

Mladina, ki ji je po navadi še posebno v današnjim podobnih časih usojeno, da mora upogibati tilnik in služiti starejšim generacijam za skorjico kruha, se okuži, poleni, izgublja ideale in konkretne cilje, postane preko mere zagrenjena, živi v strupeni atmosferi, se grize med sabo, se predaja uživanju in s ciničnim posmehom izgublja značaj.

Juš Kozak.

V brivnici. Velika zrcala se leskečejo s sten. Kabine so opažene z ru-menimi zavesami.

Topel zrak, pomešan z vonjem las, polni malo sobo. Na desni so raz-vrščeni stoli. Na zadnjem se kopičijo časopisi. »Filmwelt«, »Modezeitung«. Na obrabljenih platnicah so sloveče zvezde, fotografirane v različnih pozah.

Deset žensk sedi pred zrcali z razpuščenimi lasmi. Tu je črnka, tam kostanjevka, one na koncu so plavolaske.

Deset delavk stoji pri njih. Dvajset rok spleta lase, vihti vroče škarje in kodra. Bele so te roke, mehkužne, a na njih leži senca utrujenosti.

Lastnik brivnice ne dela. S počasnimi koraki stopa od kabine do ka-bine in nadzoruje. Tu pa tam se ustavi. Popravi, kjer vidi napako in ko je pričeska dovršena, pobere denar. Mehke, zalite roke ga spravljajo v žepe.

Sobota je. Obiskovalke prihajajo in sedajo. Kup časopisov na zadnjem stolu se krči. S čitanjem si preganjajo dolgčas.

»Koliko je ura?«

»Stiri,« odgovori delavka in pripravlja špirit.

Ena med njimi, ki sedijo v vrsti, vstane in se prične oblačiti.

»Izključeno, ne morem čakati. Ob pol petih imam službo.«

»Gospodična, takoj boste na vrsti!«

»Izključeno, izključeno!« Vzame dežnik in odide. Lastnik priganja:

»Hitite, gibljite!«

Dvajset rok se zdrzne in pospeši ritem dela. Takt mu daje naglo škripanje škarij.

V zadnji kabini dela štirinajstletno dekletce. Na nelepem obrazu se pri očeh čisto tenko rišejo gube. Novinka je. V rokah še nima tiste spret-nosti kot tovarišice. Lastnik ji prepušča samo lažja, navadnejša opravila, pa še za ta mora hoditi po škarje v sosedno kabino.

Naslonila se je na podboj in čaka tovarišico, da ji bo dala škarje.

Medtem pride lastnik. Grdo jo pogleda izpod starega čela: »Imaš dovolj časa, kaj?«

Dekletce se zdrzne, plašno pogledajo črne oči. Tovarišica ji izroči škarje.

Hiti v svojo kabino, pristavi škarje na špirit. V naglici so se njene ustnice dotaknile vročega železa pri poskušanju. Velik mehur se ji je naredil na ustnicah.

»Hitite, hitite!«

Gospodarjev glas odmeva po zatohli in dišeči sobi ter se izgublja v ušesih novinke.

»Ta pričeska mi ne pristoja. Razčesajte jo. Navijte mi lase kako dru-gače, lepše!«

In spet podiranje pravkar s trudom dovršenega. Dama pač ne ve, da stoji delavka od sedmih zjutraj na nogah, da so njene noge utrujene. Ne misli na nič, samo da bo lepša.

Brivnica se polagoma prazni.

»Tako sem že zaspana!«

»Tudi jaz!«

Delavke šepečejo. Ko odpravijo še to in ono, se izprazni deset obelalnikov, deset rok pritisne na kljuko in odide.

»Hitite, hitite,« šumi v glavi novinke, ki se vso noč zaradi bolečine premetava po postelji.

»Imaš dosti časa, kaj?«

»Hitite, hitite, gibljite!«

Razglednica

Tone Glavan

To je bilo takrat, ko sem jedel še po dvakrat na dan, v prijetnih dneh, ko nisem imel toliko skrbi, kot jih imam danes. Takrat nisem skrbel, kje bom kosil ali večerjal in kaj. Tisti čas sem skrbel samo za stanovanje in za obleko. Danes je vse to prišlo nad mojo glavo. Kakor oblak so se razgrnile skrbi.

Da, takrat sem hodil k večerji po ozki in dolgi predmestni ulici. Vedno se mi je zdelo, da hodim skozi domačo vas. Vsaka hiša se mi je zdela tako domača in prijazna in bilo mi je, kot da me vsi prebivalci ulice poznajo. Poznal me je v resnici samo eden, toda še ta ni vedel ne mojega imena ne kaj počnem v Ljubljani. Ničesar ni vedel o meni razen tega, da sem pač človek kot on. Nikdar se nisva predstavila drug drugemu, a sva se kljub temu poznala... Mogoče se to čudno sliši, ko sklepamo vendar danes poznanstva s predstavljanjem, a je vendarle res, kar sem povedal.

Ko sem začel hoditi po tisti ozki in dolgi predmestni ulici, sem vedno srečal človeka, ki je stal pred nizko hišo ali kje blizu nje. Bil je vedno bos in je nekoliko šepal. Oblečen je bil v stare, oguljene hlače, ki so se nerodno opletale okrog njegovih tenkih nog. Suknjič je imel sive barve, že ves ponošen, toda raztrgan ni bil. Na njem sem lahko opazil skrbno zašite krpe. Pokrivala ni nosil nobenega, da sem videl njegove goste, kratko ostrižene kostanjeve lase. Koliko je bil človek star, nisem nikoli vedel. A vendar se mi zdi, da ni bil zelo star, ker je imel fantovski glas in na obrazu še ni bilo sledu o razoranih brazdah. Rekel bi, da je bil star kakih pet in dvajset let. Kadar sem ga srečal, se je vedno smejal. Menda se je tudi drugače smejal. Kadar je s kom govoril, ga je bilo zelo težko razumeti. O tem človeku so pravili ljudje, s katerimi sem govoril, da je norec.

Mogoče, da je bil. Ne vem. Jaz dolgo nisem govoril z njim. Ko sva se že dostikrat srečala, sva se začela pozdravljati. Mislim, da je on prvi začel. Priklonil je glavo, zelo globoko, da si je zakril obraz in nekaj zamomljal. Tudi jaz sem se mu poklonil in šel svojo pot.

Tako sva se pozdravila sleherni dan. Skoraj ni minil dan, da bi se ne srečala. Kadar se nisva, se mi je vedno zdelo, da mi nekaj manjka. Zato sem šel na sprehod in zavil v tisto ulico. Ko sem ga srečal, sem bil zadovoljen. Tako sva se nehote navezala drug na drugega...

Menda je bilo koncem maja. Ko sem šel k večerji, je stal tisti človek na sredi ulice in se smejal. V rokah je držal nekaj papir. Ko sem prišel bliže, sem videl, da je popisana razglednica.

Takrat me je tisti človek ustavil. Nič me ni pozdravil. Položil mi je roko na rame in mi pomolil razglednico pod nos.

»Na, poglej!« mi je nerazločno velel.

Jaz sem stal in ga nepremično gledal.

meni nič mar? A kljub temu — da bi se ne zameril — sem jo vzel v roke in pogledal sliko. Fotografirano je bilo neko mesto, če se prav spominjam, Kranj.

»Ne, ne,« je momljal moj znanec. »Ne, to! Obrni, da boš bral.«

Razumel sem ga le težko. Prav za prav ga nisem razumel, ker mi je on obrnil karto na stran, ki je bila popisana. Preletel sem hitro tiste vrstice. Pisala je neka ženska čisto navadne stvari. Da ji je dobro in da bi rada prišla v Ljubljano, pa ne more. Na koncu je še pozdravila in se podpisala: Francka. Pregledal sem še naslov. Spominjam se samo še imena Joža in tiste ulice. Rodbinsko ime sem pozabil.

Ko sem prebral, sem dal razglednico nazaj.

»Kaj hočeš s tem?« sem vprašal človeka.

»Saj vidiš! Francka mi piše, Francka, ki me ima rada.«

Hotel sem se nasmejati, a to bi ga užalostilo.

»Kdo je ta Francka?«

»Moja nevesta,« je ponosno izmomljal. »S Francko se bom jaz poročil.

Pa še kmalu. Boš videl.«

»Jaz sem stal in ga nepremično gledal.

»Kaj me gledaš?« mu je bilo nerodno.

Molčal sem.

»Tudi tebe bom povabil. Na poroko, da veš. To bo prijetno. Hm. Moja Francka je zlata duša. Zdaj dela, da bo kaj zaslužila. Midva se bova prijetno imela.«

Govoril je počasi in nerazločno. Da sem ga razumel, sem moral loviti za posameznimi zlogi.

»Tako,« sem dejal, »tudi mene boš povabil?«

»Da,« je pritrdil, »ker me vedno tako lepo pozdraviš. Ti si človek, da se reče.«

Hotel sem odkimati.

»Nič ne kimaj! Dober človek si!«

In še mi je razlagal o svoji Francki, o poroki, o otrocih, ki jih bosta imela in vzgajala. Govoril mi je na dolgo in široko in vse mi je lepo in pametno slikal.

Ko sem pogledal na uro, sem videl, da moram iti, če nočem zamuditi večerje.

»Moram iti,« mu pravim.

Prikimal je.

Od tistega dne sva večkrat govorila. Povedal mi je vedno kaj novega in zanimivega. Jaz nisem govoril, samo poslušal sem ga.

Zdaj, ko ne hodim več po tisti ulici k večerji in ko ne vidim onega človeka, dvomim nad rabsodnostjo onih ljudi, ki pravijo, da je Jože norec... Jože je pameten in on se bo gotovo ženil.

Dolgočasno nazadnje ni življenje; preveč je zlobe in neumnosti na svetu, da bi moglo biti dolgočasno.

Ivan Cankar

RAZGLEDI

MLADEGA RODU

OSNOVE SODOBNE MLADINSKE REVIJE

Med vrsto bolj ali manj zrelih dopisov, nanašajočih se na našo anketo o »Slovenski mladini«, smo prejeli tudi pismo ptujskega tovariša, osmošolca. Njegov odgovor je gotovo najtehtnejši, kar smo jih doslej prejeli. Prinašamo ga zato v celoti. Tovarišu bomo odgovorili v zasebnem pismu. Prosimo pa ga že sedaj, naj naše delo še dalje spremlja z isto ljubeznijo, zlasti pa, naj postane naš redni sodelavec. — Pismo pa naj si preberemo in dobro premisljivo vsi, ki si še sedaj niso na jasnem o naši neodvisnosti!

Pred menoj leži lanski letnik in letošnje tri številke »Slovenske mladine«. Razvoj, ki ga je list opravil od svoje uvodne številke pa do danes, je jasen in neutajljiv. Od prvih dokaj nejasnih tipanj se je »Slovenska mladina« priborila do trdnih pogledov na svoje poslanstvo. Danes je »Slovenska mladina« na najboljši poti, da postane resnično glasilo mladega slovenskega rodu. Prav zato, ker sem pojav »Slovenske mladine« pozdravil z iskrenim navdušenjem in ker si od srca želim, da res postane to, kar sem omenil zgoraj, namreč glasilo vse mlade slovenske generacije, vam izražam nekaj svojih misli, ki so se mi porajale ob spremljanju vašega dela.

Neodvisna mladinska revija je bila in je tudi danes nujna potreba. Ko pravim »neodvisna mladinska revija« se popolnoma dobro zavedam, da je treba oba izraza, namreč »neodvisna« in »mladinska« točno opredeliti, kajti vsaka površna oznaka v tej smeri lahko dovede, in je nedvomno tudi dovedla, do nevspešnih nesporazumov in pomot. »Neodvisnost«, če ni zadostno osnovana, se lahko izprevrže v običajno puhlico, ki naj le prikrije meglenost v pojmi. Morda je ta nevarnost pri mladini še večja. Mladina je udarna in bi najraje pometla z vsem, kar ji kali razgled. Mladina se hoče osamosvojiti, rada bi se postavila na lastne noge. V želji po čim večji »neodvisnosti« zavrača vplive, naj prihajajo od koder koli.

V svojih člankih o mladinskih problemih in drugod ste se postavili na edino pravilno mladinsko stališče, ki daje obenem že tudi odgovor, kakšna mora biti trezno pojmovana »neodvisnost« mladinskega pokreta. Izredno hvalevredno je, da ste pri postavljanju svoje programatične linije izšli iz dejanskih razmer, iz slovenske in občečloveške stvarnosti, da ste program mladinskega dela razvili iz konkretnih podatkov o usodi mladine v današnji družbi. Ubrali ste pot, ki edina vodi naprej, namreč pot z zemlje na nebo in ne narobe. **Spošten položaj ogromne večine slovenske mladine je danes tak, da je treba nemudoma zavreči kot skrajno škodljive tradicionalne strupene spore, ki spravljajo mladino v dejansko odvisnost političnih taborov, ki so si delili na Slovenskem oblast in o katerih bo zgodovina napisala svojo neizprosno besedo.** Podčrtali ste, da je mladina posebna družbena plast, plast, ki je v neprestanem razvoju, ki se šele oblikuje. To plast teže njej lastni problemi, ki pa so usodne važnosti za bodočnost vse družbe.

Vse to ste vi lepo izrazili in morda je odveč, da tu ponavljam.

Tisto, o čemer bi rad povedal nekaj besed, je osvetlitev pojma »neodvisnost« v sodobnih slovenskih razmerah. Mi mladi, ki šele vstopamo v življenje pa smo uzrli že toliko ogabnosti in občutili marsikatero gorje, danes jasno vidimo, da pomeni »neodvisnost slovenske mladine« v prvi vrsti odločno odpoved hlapčevanja obem starim slovenskim političnim strankam, kajti v okviru politike teh dveh strank mladinskega vprašanja ni mogoče reševati. Če ima mladina od koga pričakovati pomoči, potem je več kot jasno, da od teh gosposkih političnih aparatov nima pričakovati več od skleda leče v smislu znanega Cankarjevega izreka. Prvi pogoj za resnično mladinsko neodvisnost, za pravo, napredno mladinsko gibanje, je korenit prelom mladine s tema dvema trdnjavama. Če je politika v resnici »delo za blagor ljudstva«, kot beremo v logiki za osmo šolo, potem je prva dolžnost poštene slovenske mladine, da odpove slepo tlako takim delavcem za narodov blagor, kot jih imamo pri nas. **Reševanje mladinskega vprašanja in**

svobodno mladinsko delo sploh, ni mogoče v okviru vplivnega območja teh politikov. To je prva ugotovitev, ki pride v poštev za posebno definicijo »mladinske neodvisnosti« na Slovenskem.

Mladina hoče živeti, mladina hoče pravice do dela, mladina hoče rasti v jasni svobodi in ne v megli laži in spletk! To so dejstva, na katerih mora graditi sodobna mladinska revija in veliko veselje me prevzema, ko vidim, da se tovariši prepajajo in se je tudi »Slovenska mladina« globoko zakoreninila v tem spoznanju.

»Slovenska mladina« je zrasla iz slovenske mladinske nujnosti; naj bi se po tej nujnosti tudi bodoče dni usmerjala! Naj bi iz srednješolskega lista rasla v osrednji organ vse slovenske mladine! Vesel sem, da živim z vami v tem času, ko se odpirajo človeštvu široki vidiki v bodočnost in vidim, da se tudi slovenska mladina s svojimi najboljšimi predstavniki udeležuje po svojih močeh današnje velike borbe.

V času velike borbe, ki bo morda preobrazila svet, ali pa nas pahnila v še težjo temo, izhaja »Slovenska mladina«. Odgovornost njenih sodelavcev je zato večja kot bi bila kdaj koli. Vse dosedanje njihovo delo me prepričuje, da svojih načel socialne naprednosti ne bodo izdali kljub vsem težkočam, s katerimi se morajo dan za dnem boriti. Kadar koli bi morda utrujeni in razočarani želeli delo pustiti v nemar, naj pomislijo na opomin Ivana Cankarja, natisnjen v uvodniku tretje številke, naj pomislijo na vrzel, ki bi nastala, ko bi »Slovenska mladina« morala zamreti. Vsako pošteno delo, opravljeno v prid slovenske mladine in slovenskega ljudstva, naj bo še tako neznamno, je pomembno in dragoceno in krivda bo padla na onega, ki ga je zanemaril, ko je bil čas. »Slovenska mladina« je danes morda skromen prispevek v tem delu, toda nič manj važen. Z vsemi močmi pa moramo stremeti, da kal, ki je pred dobrim letom pognala prvi cvet, zori dalje v lep in bogat sad.

Osmošolec.

P. S. Številne konkretne predloge za ureditev lista smo zaenkrat izpustili in jih bomo, ker so zelo zanimivi, objavili v naslednji številki.

MLADINA PRI NAS IN NA TUJEM

PRAZNIK SLOVENSKE BESEDE V PTUJU

12. decembra 1939. je priredila XV. Podružnica Počitniške Zveze v dvorani Mladike »večer slovenske besede«. Nekaj minut po 20. uri se je akademija pričela. Geslo vse prireditve je bila Medvedova »Slovenska govornica«.

Tov. Janžekovič Bogdan je govoril o vstajenju slovenske besede. Najprej je orisal svetovni položaj, vsa trenja med različnimi tabori, krvave spopade, ogroženost malih narodov in ljudstva, ki v tem kaosu trpe kakor še niso nikoli. Prešel je nato na začetke naše besede. V 6. stoletju smo se Slovenci naselili na tleh, kjer danes živimo. Ločenost od drugih Slovanov in življenje pod germansko oblastjo sta povzročila nastanek samobitnega slovenskega naroda. Brata Ciril in Metod sta prva kulturna delavca, nato pa nimamo Slovenci do brižinskih spomenikov nobenega pisanega vira. Naš književni jezik dobi deloma ustaljeno obliko v dobi reformacije in protireformacije, prosvetljenstvo in racionalizem pa nam dasta prvega slovenskega pesnika Vodnika. Odpor proti suhemu izrazu racionalistov pa je romantika, ki usposobi naš jezik tudi za čustveno izražanje in preoblikuje dokončno naš črkopis. V tej dobi ogroža ilirno samobitnost slovenskega jezika, toda Prešeren stoji na braniku slovensščine, boj pa izvojujejo »Novice«. V letu 1848. so dobili avstrijski narodi več svobode, cenzura je bila odpravljena, vsakemu je bil dovoljen jezikoven in narodnoten razvoj. Pri nas je pričelo izhajati mnogo listov, najvažnejši med njimi je bil Janežičev »Glasnik«. V tej dobi je živel tudi najboljši pripovednik Jurčič.

Franc Jožef I. pa je z Bachovo pomočjo spet začel tlačiti podložne narode. Res se je strahovlada kmalu zrušila, naša literatura pa se je znova povzdignila.

V tej dobi je bila naša literatura verna slika socialnih, gospodarskih in političnih razmer. Liberalno gospodarstvo je povzročilo obubožanje

ljudstva, vprašanje delovnih ljudi postaja bolj in bolj pereče. Nekateri se še vdajajo Stritarjevemu svetobolju, Tavčar in Aškerc pa preideta v realizem.

Kapital dobiva vedno večjo moč. Po svetovni vojni nadomesti narodnostne borbe boj med kapitalom in proletariatom. V literaturi se za krajšo dobo uveljavlja naturalizem, nato pa ga izpodrine moderna. Cankar, Kette, Murn in Župančič so povzdignili naš jezik med prve na svetu.

Mnogoštevilni nadarjeni sodobniki so nam priče, da naša literatura še ni dosegla svojega viška, ampak da se bo vedno bolj razvijala.

Po govoru je zapel moški oktet Sattnerjev-Gregorčičev »Pogled v nedolžno oko«. Zboru se je poznala neizvežbanost in negotovost, solist pa je kar zatajil. Vera Remčeva je zelo dobro recitala Klopčičevo »Deževno pomlad«, prav tako je uspel Darin Hassl s Kettejevim sonetom »O Bog svetlobe« in z Murnovimi »Vlahi«.

Janez Ribič je zapel Vilharjev-Prešernov »Kam«, Živo Lašič pa je recital Aškercovo »Celjsko romanco«.

Po odmoru je oktet zapel dve narodni pesmi, Vinko Rakuš pa je prečital dva ostra Stritarjeva soneta, ki sta povzročila v dvorani precej zadrege, pa tudi mnogo navdušenja.

Sergej Vošnjak je podal Seliškarjeve »Sedmorojenčke« z izredno dovršenostjo in je bila to sploh najbolj zrela recitacija vsega večera.

Orkester je zaigral Parmov venček narodnih, Mitja Vošnjak pa je čital dva zelo aktualna odlomka iz Cankarja.

Po drugem odmoru je sledil višek prireditve, Župančičeva »Duma«, ki jo je izvajal recitacijski zbor pod vodstvom tov. Mitje Vošnjaka. Tekst je bil izredno poživljen s polglasnim petjem zbora, ki je spremljal soliste. Kriki vdove na sinovim grobom so učinkovali pretresljivo, zadnje pesnikove tolažbe pa so se kar izgubile v temo in molk.

Prireditve je zaključil Mitja Vošnjak s kleno sklepno besedo.

Zahvalil se je navzočim za zanimanje in povzel vodilne misli vsega večera. Povedal je, da smo ogroženi, da ni naša moč v bogastvu, ampak v kulturi in v naši slovenski besedi. Spomnil nas je na prestano gorje in na boj, ki nas še čaka. Pezival nas je, naj se združimo, da bomo kos viharjem. Vse malodušje mora izginiti, umakniti se mora čut suženjstva, ki živi v nas. Mladina daje s svojo strnjenoostjo starejšim vzgled. V današnjih resnih časih ne smemo poznati malodušja, z zaupanjem moramo zreti v bodočnost.

Polno priznanje občinstva nas je nagradilo za ves trud. Zalostno je, da se prireditve niso udeležili v večjem številu delovni ljudje, ki se sicer poleg dijaštva najbolj zanimajo za našo kulturo. Vso grajo pa zasluži nezanimanje nekaterih takozvanih »inteligentov«, ki jim je kultura vedno v ustih, pa se v resnici zanjo sploh ne menijo.

V celoti je akademija izredno lepo uspela. Pokazala je moč in sposobnosti ptujskega dijaštva. Zelja vseh je, da bi še večkrat doživeli tako prijeten večer.

M. V.

POGLED NA SODOBNO ANGLEŠKO MLADINO

O angleški mladini vladajo pri nas zelo megleni pojmi. Najraje si predstavljamo mladega Angleža kot mišičastega športnika, ki ves svoj čas zapravlja po nogometnih in teniških igriščih. Lahko rečemo, da smo gledali na angleško mladino zgolj v luči njihovega slovitnega veslaškega dvoboja Oxford-Cambridge, ki je v naših očeh nekako zajel vse delo angleške mladine.

Skupina iz Oxforda je s svojim odločnim dejanjem leta 1934. pokazala pot in kmalu se je začela angleška mladina uveljavljati kot samostojen faktor. Prvič v zgodovini britanskega imperija se je pripetilo, da so leta 1937. angleški vajenci složno nastopili s pomočjo stavke za svoje pravice in so stavko tudi zmagovito zaključili.

Pričujoči sestavek, ki je posnet po francoskih »Les Cahiers de la Jeunesse«, naj pripomore k izpopolnitvi našega poznavanja angleške mladine in angleških razmer. Videli bomo, da kot nikjer, tudi tu ne smemo enačiti politike, ki jo vodijo londonski oblastniki s pojmovanji in simpatijami angleškega delovnega ljudstva, zlasti pa ne s težnjami zavedne angleške mladine.

Številčno stanje in družabna diferenciacija angleške mladine

Anglija je izrazito industrializirana dežela, zato je umljivo, da je v industriji zaposlenih okoli 6 milijonov in pol mladih mezdnih delavcev v starosti 14 do 25 let. Z delom prične angleški deček, ko mu je 14 let. Delati pa mora v tako nevšečnih razmerah, ki se jim po učni pridruži še brezposelnost, da se ne more niti duševno niti telesno zadovoljivo razviti. Že samo dejstvo, da je bilo preden so uvedli obvezno vojaško službo zavrženih 70% vseh novincev, kaže v kaj slabi luči položaj angleških vajencev. Delovni čas se zelo izpreminja po strokah. V velikih tovarnah traja marsikje tudi 70 ur tedensko. Razumljivo je, da se je z izbruhom vojne, ki stavlja industriji še vse težje zahteve, kot v mirnem času, usoda mladih delavcev le poslabšala.

V 300.000 pa sega število one mladine, ki je zaposlena po majhnih industrijskih obratih in ki ne uživa nobene socialne zaščite. Delovni čas zanjo ni določen z nobeno zakonodajo.

Eden najznačilnejših pojavov v angleški gospodarski zgradbi je naglo padanje kmečkega prebivalstva. Beg v mesta je zlasti pri mladini še težji problem, kot pri nas. Plače na kmetih so nizke, knjižnice in športnih prostorov ni, hrana je na deželi razmeroma slabša kot v mestu. Zato skrbi angleški mladenič, da se čimprej dokoplje v mesto.

Na univerzah je vpisanih okoli 50.000 dijakov. Čeprav so pogoji za študij med sabo različni po raznih visokih šolah, so vendar v splošnem lakse in stroški, ki jih povzročata akademski stan tako neznosni, da je manj premožnim plastem dostop na univerzo dejansko zaprt in se akademska mladina večinoma rekrutira iz vrst imovitega meščanstva, drugi mladi ljudje pa si morajo iščati kruha v industriji in obrti ter po raznih trgovinah in pisarnah.

Organizacija angleške mladine

Angleška mladina je na splošno kaj slabo organizirana. V tem pogledu so še na najboljšem studentje, ki imajo predvsem sledeče organizacije: Y. M. C. A. (Krščanska zveza mladih ljudi) in Y. W. C. A. (Krščanska zveza deklet) sta organizaciji, ki ju tvori obširna mreža društev po mestih in deželi. Svojim članom omogočata športni trening, pouk v prvi pomoči, higieni in jezikih. Skrbita tudi za glasbeno vzgojo; imata umetniške in dramske odseke. Njih osnova je strogo religiozna. Skavtska organizacija šteje blizu pol milijona članov; poučuje mizarstvo, zdravniško pomoč in veeplja mladini ljubezen do narave. Veže jih prisega zveščobe Bogu in kralju in pomoči bližnjemu.

Politične organizacije angleške mladine, od Zveze mladih komunistov na skrajni levisi do Junior Imperial League na skrajni desnici so razmeroma šibke. Omeniti je treba zaradi popolnosti še nekaj drugih nepolitičnih organizacij, ki pa ne stojte tudi na religiozni podlagi. Med take organizacije spadajo na primer: Sodelovanje mladih, ki ima zlasti vzgojne smotre, Zveza mladine Društva narodov, Mladinski dom in številni športni klubi.

Do nedavnega delo vseh teh organizacij ni bilo povezano. Leta 1936. pa so osnovali Mirovno zvezo mladine, ki združuje delo 27 mladinskih organizacij na osnovi miru in socialne pravičnosti. Med temi organizacijami so tudi vsa pomembnejša dijaška društva.

Lista mladinskih zahtev

Mirovna zveza mladine, ki smo jo pravkar omenili, se je rodila na Svetovnem kongresu mladine v Zenevi septembra 1936. Na tem kongresu je mladina podčrtala, da se vprašanje miru in vojne ne da ločiti od drugih socialnih in gospodarskih vprašanj, in da je potrebno združiti delo vseh mladinskih organizacij v boju za mir in družabno pravico. To nalogo je v Angliji prevzela Mirovna zveza mladine, ki je izdelala na svojih skupnih sejah skupno osnovo v borbi za mir. Ta mirovna zveza je tudi natančno preiskala socialni položaj angleške mladine in tudi postavila verske, moralne in filozofske osnove, na katerih se naj gradi trajen mir.

Na podlagi temeljitega študija o položaju angleške mladine, je sčasoma dozorela posebna Mladinska lista, ki je izrazila najnujnejše potrebe angleške mladine. Ta lista pomeni najodločnejši korak vse angleške mladine v boju za izboljšanje njenega položaja. Štirideseturni tednik, ukinitev nočnega dela, točno določene mezde, štirinajstdnevni plačani dopust, primerna podpora mladim brezposelnim, začetek

vajeniške dobe s šestnajstim letom in odškodnina vajencem, možnost šolanja za vse, zgraditev telovadnih in športnih prostorov za mladino, uvedba podeželskih knjižnic in društev, ki naj postanejo žarišče mladinskega dela in naj dvigajo izobrazbo kmetijske mladine, to so glavne zahteve, ki jih je postavila angleška mladina v svoji Magni Carti.

Stestal se je poseben mladinski parlament, ki je podrobno pretresel vsako teh zahtev in jih izpopolnil z vidika krajevnih potreb. Ta parlament je končno dal tej listi obliko zakonskega načrta in ga predložil angleški skupščini.¹

Delo za zblizanje z mladino po svetu in podpora narodnih osvobodilnih pokretov

Za čim ožje stike med mladino različnih narodov se posebno trudi Univerzitetna travajistična zveza (= mladina angleške delavske stranke), ki je organizirala bojkot japonskega blaga, da bi s tem manifestirala svoje simpatije do kitajskega ljudstva, ki ga koljejo japonski imperialisti. Na kongresu v Bristolu je angleška mladina jasno izpovedala, da je zahteva pravičnosti popolna neodvisnost kitajskega ljudstva in da mora biti konec japonskemu gospodarjenju po kitajski zemlji. V svoji resoluciji so pozvali mladino vsega sveta, naj pomaga po svojih močeh kitajskemu narodu, ki se bori za pravico do življenja in so naslovili na vlado apel, naj prepove dobavljanje vojnega materiala Japoncem.

Borba za enotnost vse angleške mladine

Omenili smo že napore angleške mladine za strnitev vseh demokratskih sil. Največji uspeh v tej smeri pomeni nedvomno že navedena Mirovna mladinska zveza, ki je povezala vse politične organizacije angleških študentov in izdaja list »Student Forum«, ki je skupna tribuna vse v Zvezi zbrane mladine. Težnja po združitvi vse mladine se kaže tudi drugod. Mladina laburistične (= delavske) stranke je l. 1937. izglasovala na svoji skupščini združitve z mladino skrajne levice. Končna odločitev je bila odvisna od stranke same, ki pa je ta predlog zavrnila in s tem razbila zaželeno mladinsko enotnost. Vendar pa je mladini sami uspelo strniti delo obeh skupin vsaj na nekaterih področjih (pomoč španski armadi itd.).

MED KNJIGAMI

DR. ANDREJ GOSAR: BANOVA SLOVENIJA

Ljubljana 1940, založilo »Dejanje«. Danes ko se že tako dolgo obljublja in baje tudi pripravljata samostojna banovina Slovenija, danes ko ni med nami več pošteno in iskreno mislečega človeka, ki si ne bi želel, da bi končno enkrat tudi nam Slovincem napočil čas, da bi mogli o svojih zadevah odločevati mi sami, čujemo še vedno glasove, zlasti v našem dnevnem časopisju iz vrst takozvanih gospodarstvenikov, ki malodušno dvomijo v to, da smo mi gospodarsko in politično sposobni, da se samostojno upravljamo. Zato se je v naši gospodarski in politični literaturi že dolgo čutila potreba po delu, ki bi jasno, odločno in podkrepjeno s točnimi statističnimi podatki dokazalo, da je Slovenija popolnoma sposobna zaživeti v okviru naše države docela samostojno gospodarsko in kulturno življenje, in da so vsi dvomi in pomisleki o tem le plod politične nezrelosti ali bojzani pred izgubo materialnih koristi, ki jih imajo gotovi krogi od današnjega stanja.

Razprava dr. Andreja Gosarja »Banovina Slovenija« v precejšnji meri ustreza zgoraj omenjenim zahtevam. Delo obsega članek o odnosu Slovencev do sporazuma, razpravo o finančni in gospodarski strani vprašanja o slovenski banovini, pripombe k vprašanju o novi ureditvi državnih in banovinskih financ ter nekaj splošnih smernic za sestavo, organizacijo in delo banovinskega zbora Slovenije.

Nas bo predvsem zanimala finančna stran vprašanja o slovenski banovini, ki je z njeno ustanovitvijo neposredno zvezana in je obenem tudi najvažnejši del brošure.

¹ Zal nam ni znana nadaljnja usoda tega načrta, kot sploh nimamo podatkov o delu in borbi angleške mladine v najnovejšem času, to je, v razdobju druge svetovne vojne.

Dr. Gosar je v svoji razpravi zbral, izračunal in sistematično uredil veliko število dragocenih podatkov, ki v veliki meri osvetlijo vprašanje naših dajatev in prejemkov v in iz državne blagajne. Ustavili se bomo zlasti pri celotnem pregledu naših prispevkov k skupnim državnim dohodkom, ki ga je dr. Gosar sestavil na podlagi uradnih statističnih podatkov iz leta 1930./31. in po sklepnem računu za leto 1937./38., in ki nam nudi naslednjo sliko:

Neposredni davki	354'3 mil. ali	13'1%
monopoli	194'4 " "	11'0%
carine	156'0 " "	15'0%
takse	153'2 " "	14'2%
potrošnine	111'0 " "	12'2%
pošta, železnice itd.	84'1 " "	—

Skupaj 1.053'0 milijona.

Iz tega sledi, da znaša celokupni delež Slovenije pri vseh državnih dohodkih najmanj okrog eno milijardo petdeset milijonov.

Oglejmo si sedaj še našo udeležbo pri državnih izdatkih:

Pokojnine in invalidnine	171,6 mil. ali	16'5%
neposredni delež pri kreditih različnih ministrstev	221,2 " "	10'0%
prispevek k kritju skupnih potreb (vštevši osebne izdatke ministrstev)	446,8 " "	10'0%

Skupaj 839,6 milijona

H skupnim potrebam spadajo predvsem vrhovna državna uprava, odplačevanje državnih dolgov, zunanje ministrstvo, vojska in mornarica ter žandarmerija.

Celotna razlika med našimi prispevki v državno blagajno in vsemi prejemki iz nje znaša torej polnih 210 milijonov.

Dasi je že to ogromna vsota, ki smo jo plačevali preveč državi, vendar je v resnici razlika še večja, kajti dr. Gosar še ni tu upošteval osrednjih fondov, ki jih je preko 100 z blizu 1.800 milijoni kapitala, in v katere zelo mnogo plačujemo, pa izredno malo dobivamo nazaj. Pri določevanju odstotka naše udeležbe pri skupnih državnih izdatkih pa je vzel 10%, dasi bi po številu prebivalstva morali prispevati le 7'9%, kar bi znašalo letno skoro 100 milijonov razlike nam v prid.

Da bi si laglje predstavljali, kaj ta vsota 210 milijonov za nas pomeni, navaja dr. Gosar, da znaša naš banovinski proračun le 162,6 milj., vsa gradbena in cestna dela v poslednjih štirih letih pri nas pa znašajo 54,5 milj., torej le eno četrtno vsote, ki jo mi letno preveč plačujemo.

In če sedaj pomislimo, da smo tako 20 let plačevali nad 200 milijonov letno, ne da bi vsaj nekaj od tega v kakršni koli obliki dobili nazaj, tedaj se ne smemo čuditi, če je slovensko gospodarstvo na robu propada, če je naš kmet prezadolžen, če se naša industrija ne razvija in se celo seli na jug, če se naš kulturni nivo ne dviga kot bi se moral. Za te 4 milijarde bi lahko rešili naše kmetijstvo, ustanovili novo industrijo in s tem zaposlili množice delovnih ljudi, ki si služijo kruh v tujini, izpopolnili bi našo cestno mrežo, ki je v brezupnem stanju, zgradili v bolnice in druge socialne ustanove ter dvignili naše žolstvo na višino, ki ustreza stopnji našega kulturnega razvoja. Toda prepozno je jadikovati za izgubljenim. Potrudimo se raje, da v bodoče ne bomo delali več podobnih napak, ampak bomo znali drugače čuvati narodno premoženje in narodovo delovno silo, kajti le tako bo mogoče rešiti slovenskega delovnega človeka pred popolnim ubožanjem. P. P.

Če hočeš, da te bodo spoštovali in da ne bo očitne pege na tvoji morali, stopaj z drugimi natanko v istem koraku, glej z njihovimi očmi, misli njih misli. Kar je družba ustanovila, je moralno; kar se ne sklada z njenimi zakoni, je nemoralno.

Ivan Cankar

OB NOVI SLOVENSKI KRSTNI PREDSTAVI

(Ferdo Kozak: »Profesor Klepec«)

»Pisati dakle kritiku u ovim prilikama znači boriti se za glumce i često protiv glumaca, a uvijek protiv publike i novinarske kritike, i to junački, za spasenje objektivnosti prikaza, da se ustanovi kako se je zapravo igrao teatar u ovim bijednim civilizacijama, kada je jedna kultura propadala, a druge još nije bilo.«

(Krlježa: »Otac Augusta Strindberga«.)

Po neprestanem padanju kvalitete našega letošnjega dramskega repertoarja od »Antigone« in »Hudičevega učenca«, preko »Kozarca vode« pa vse tja do Averčenkove: »Kupčije s smrtjo«, se je naenkrat pojavila na programu nova, izvirna slovenska komedija in kot taka vzbudila zavidanja vreden interes. Seveda ni manjkalo onega »kritičnega« odnosa, ki je lasten ljubljanski publiki pri »ocenevanju« izvirnih slovenskih umetniških stvaritev. Na dijaškem stojišču pa so ugotovili, »da bo stvar polomija ali jo bodo pa po premieri prepovedali.« V takem vzdušju se je dvignila zavesa in se je začel odigravati pred nami dialog prve desetminutne scene, med katero mi je sosed šepnil, da »se vleče kot smrkelj«. Toda že hip nato je napeto ozračje v dvorani razpršil nastop »pučista Skočirja«, publika se je začela smehljati (avtor se je v loži udobneje namestil) in končno se je gledalstvo smejalo že brez običajnega skeptičnega pridržka ter se gledalo po dolgem času (od lanskih »korigiranih« »Hlapcev«) zopet enkrat v ogledalu odrske umetnosti. In že po prvem dejanju je dijaško stojišče glasno zahtevalo avtorja.

Toda čeprav se je to navdušenje stopnjevalo do konca, je vendar potrebno spregovoriti še par besed o delu samem in o »kritiki«, ki jo je izzvalo.

Povsem pravilno ugotavlja J. Vidmar, da »nam manjka del, ki bi kazala v ogledalu podobo slovenskega razumnika, da bi se videl in spoznal v njem in si z njegovo pomočjo iskal poti.« (Gled. list, 10.) In mislim, da prav nič ne pretiravam, če trdim, da je bilo jalovo prizadevanje vseh »kritikov« izpodbiti »tej malo smešni in brzokone tudi malo žalostni zgodbi« vlogo »odkrivanja osnovnega smisla, slikovito utelešenega (v umetnosti), spolnjenega z globokim smislom mitske romantike, katere neprecenljiva korist leži prav v tem, da mnogo doprinaša k prebujanju revolucionarnega odnosa spričo stvarnosti, to je onega odnosa, ki svet praktično spreminja.« (Po Gorkem-Krlježa: »O tendenciji u umjetnosti«.)

Tako in prav nič drugačno nalogo si je naložil F. Kozak in jo vsekakor mnogo bolje rešil, kot pa gospodje v svojih običajnih formalističnih »kritikah« (katerih kvaliteta neizmerno zaostaja za njihovo kvantiteto dveh prekostovrstičnih stolpcev, oz. preko 100⁺—din značajnega honorarja). In če eden izmed te gospode mimogrede namiguje, da stvar ni »revolucionarna«, dokazuje s tem svojim »umotvorom kritike« samo nasprotno ter s svojim publičenjem daje samo še nov dokaz naše »odmaknjene« v donkihotskih sferah se izživljajoče današnje slovenske stvarnosti. Vsem tem in najbrže še marsikomu drugemu se je hote ali nehoti izmuznilo, sicer res da malo, toda nekaj »resnično dragocenih stavkov« (J. Vidmar), ki so pa za razumevanje dela bistvene važnosti. Ne bo slučaj, da gospodje »kritiki« iz partaja niso dojeli tistega, kar je mladina na dijaškem stojišču (ter na premieri tudi večina ostale publike) čutila in spoznala brez njihovih v praznino problema udarjajočih komentarjev. Namreč, da je osrednja osebnost, prof. Klepec, simbolično izkristaliziran tip slovenskega »inteligenta«, ko se (še le malo vinjen) izpoveduje: »Ko sem bil še mlad, sem tudi jaz.... sedaj sem pa že star...« in tako v tem smislu dalje. Torej v simboličnih stavkih, kakor se že celo stoletje v prav malenkostnih odenkih ponavljajo kot turbni napev in »višje« življenjske krivulje slovenskega izobraženca, katerega pot je usmerjeval in uravnal avstroogrski, zbirokratizirani cesaropapizem z odličnimi pedagoškimi metodami vseh kategorij. Ta pot pa je dokončno izoblikovala malo-meščanskega »inteligenta«, ki je pač za vekomaj odigral svojo neživljenjsko vlogo v slovenskem narodu. Za takega »izobraženca« naše dandanašnje slov. stvarnosti ni čudno, temveč značilno dejstvo, da si želi samo še miru in zatišja pred burjo

življenja ter se zateka med štiri stene svojega doma, kjer je življenje tam zunaj pred vrati, doma pa le mir, tako zaželeni mir.

Kot prikaz te naše usodne stvarnosti je Kozakova komedija brez dvoma stvaritev, ki jo lahko mirno postavimo v vrsto Cankarjevega »Pohujšanja« in podobnih. Toda žal tudi nič več kot to. Torej posrečen portret naše neposredne realnosti, kateremu se lahko samo smeješ kot se lahko kokošjemu mozgu nekega »duhovno razgibanega« bežigrskega filistra, kateremu mlačni duh po kuhinji ni »le sled domačnosti, temveč tudi sled nepraznih skled«, po katerem z g. I. Hribarjem »svet napreduje, če le dolgove v redu odplačuje in jih dela znova, ter zopet odplačuje« in za katerega nimajo podedovani odrti naslanjači le »pietetne vrednosti, temveč predstavljajo včasih največjo dragocenost« (morda za zastavljalnico?), kar vse lahko dobesedno in še mnogo obširneje komentirano beremo v globoko občutenem sestavku, ki je našel zavetje in zagledal dan (najbrže prav tako iz pietetnih ozirov do svojega dolgoletnega vestnega in neutrudnega bravca) na straneh najstarejšega slovenskega dnevnika (»Slov. Narod« 20. I. 1940.), s čimer si je naša oficialna stvarnost postavila zopet neminljiv spomenik in se kronala z novim kulturnim škandalčkom.

Mi pa bomo samo še dejali, da je spričo naše tako banalne vsakdanjosti zavisele uspeh premierske vprizoritve Kozakove komedije ter njenega pravičnega razumevanja v veliki meri od publike, ki je je bil avtor lahko prav od sreča vesel.

N. K.

GEORG BÜCHNER: VOJCEK

(Ob premieri »Gledališča mladih« v frančiškanski dvorani.)

Zanimivo je pojav tolikih novih gledališč v zadnjem času. »Slovenska scena mladih«, »Mrakovo gledališče«, Žižkov teater v Ptuj, sedaj »Gledališče mladih« — vsi ti več ali manj uspešni poizkusi pričajo, da niso samo izraz ekstravagantnosti posameznikov, temveč da imajo — kljub različnim gledanjem — vsi vendar neko isto osnovo in to je — reforma gledališča, ki v taki obliki, kot je, ne more več zadovoljevati.

Ustvarjati dandanes igralske družine, je dokaj riskantno. Ne samo iz strogo umetnostnih (bolje: strujarskih) vidikov, temveč tudi iz finančnih in moralnih. Kajti tak poizkus terjaja danes borbenih, kremenitih ljudi, ki so pripravljene na nenehne žrtve in ki imajo dovolj vztrajnosti in notranje sile za resnično delo; zahteva ljudi, ki jim je teater — življenje (in ne narobe)!

Pri takih novih igralskih skupinah je za oceno njihovega dela važno predvsem troje: kakšen je pogled take skupine na gledališke probleme in kako jih rešuje, dalje delo, ki ga skupina uprizarja in končno kvalitetna višina uprizoritve.

»Gledališče mladih« se ni nikjer izjavilo o kakšni strujarski pripadnosti in ga tudi ne moremo kar prišteti v ta ali oni kalup. Vprašanje je, kakšno rešitev problematike današnjega teatra si je izbrala ta skupina, kaj hoče prav za prav doseči (poprimitivljenje teatra? osamosvojitve od tradicije? skrajni teaterski realizem?). Zdi se, da hoče doseči maksimalno koncentracijo gledalca s tem, da ujemeri njegovo pozornost na majhno krožno ploskev, ki je prostor vsega dogajanja, katero pa z nagnjenostjo še bolj postavi pred nas ter se hoče na ta način priklopiti do čim večje odrske plastičnosti. Ostali pripomočki (film, glasba) imajo najbrže v prvi vrsti namen povečati sugestivnost predstave.

Delo samo spada med tako zvane »težke« drame. Mogli bi ga uvrstiti med ekspresionistične drame in ravno tu je po našem mnenju temeljna pogrška, namreč ta, da je bila drama za te igralce pretežka, da ji niso dorasli!

Kar se namreč igranja tiče, se je videlo, da tu še ni nekih izklesanih, zavestnih skupnih hotenj, da je vse bolj slučajno brez stilne (vsaj približne!) enotnosti. Občutila se je okornost, nesproščenost (nagnjenost odra v tem primeru nedvomno ne vpliva blagodejno!). Posamezne slike, ki jih je 21(!), so izzvenele preveč medlo, tako da nismo mogli občutiti tiste nujne notranje povezanosti celotne tragedije. — Med vsemi je najbolj zadovoljil g. S. Raztresen, ko je v Vojku dosegel res lepo višino podajanja in ustvaril silovit, v sebi zaključen lik. Prav lepo se je uveljavil tu g. M. Kovič, kot doktor in izpričal lep igralski talent. Od g. Blanča smo v vlogi stotnika pač nekoliko več pričakovali, vendar se je oddolžil z res izvrstno podanim norcem. Kolikor so se omenjeni dvigali nad diletanstvo, toliko so bile ženske vloge pod tisto nujno normalo. Tako je

predvsem gđč. M. Trelčeva kot Marija pokazala dobršno mero antitalenta in odrskega neobčutja, tako v gesti kot glasu.

Delo, ki ga je režijsko in scensko priredil g. Z. Sintič, bi v celoti kar lepo uspelo, ko se ne bi le preveč opazilo, da so na odru res igrali samo nekateri, drugi pa so spadali že bolj v scenerijo.

Mnenja smo, da bi tisti igralci, ki so res zadovoljili, uspeli prav tako na ravnem odru in brez filmske pomoči, prav tako, kot drugih tudi taki pripomočki niso mogli rešiti! Omeniti moramo, da nam »Gledališče mladih (!)« ni dalo nič novega, mladega, reproduciralo nam je probleme, ki so bili aktualni pri nas in v svetu že pred dvajsetimi leti, in še te brez mladostne svežosti, iskrenosti in domiselnosti.

F. J.

KULTURNI PABERKI

ROMAIN ROLLAND

Samo kratko beležko, da ga predstavimo onim, ki ga še ne poznajo, v zvezi s pismom srednješolcem, ki ga prinašamo okrnjeno v tej številki! Rolland se je rodil 29. januarja 1868. v Clamecyju (département Nièvre). Na École Normale, kjer je bil med drugimi njegov učitelj tudi kritik Brunetière, je študiral zgodovino, obenem pa preučeval razne filozofske sisteme in si gradil svoj življenjski nazor. Ze od mladosti se je strastno ukvarjal z glasbo in je v letih 1903.—1912. tudi predaval zgodovino glasbe na École Normale. Poslej se je ves predal propagiranju svojih humanističnih idealov.

Rolland je namreč humanist v najdoslednejši obliki. Njegov pogled na človeka bomo najgloblje doumeli iz enega samega stavka, o Tolstoju: »Bil je slab. Bil je človek. In zato ga ljubimo.« To je najostrejše nasprotje Nietzschejevega »nadčloveka«. Do tega pogleda, ki vidi v slehernem človeškem bitju resnično individualnost, se je dokopal po težkih duševnih borbah, pokoravajoč se izključno glasu svoje vesti in svoje osebne poštenosti. Ta svoj humanizem je v obliki odločnega pacifizma izpovedoval tudi v najkritičnejših trenutkih, v svetovni vojni. V plačilo se je izlila nanj poplava sramotitev. Sovinisti so ga hoteli izobčiti. Vse svoje življenje je dajal svetel primer poguma in poštenosti. Čeprav je njegovo literarno delo pomembno (o njem se lahko poučiš v članku Vere Sermazanove, LZ 1938, št. 9—12), je Rolland vendar predvsem močna, avtonomna osebnost, okoli katere so se zbirali in se zbirajo vsi neuklonljivi duhovi Francije.

»Slovenski mladinc« se je zdelo primerno, objaviti njegovo pismo francoskim srednješolcem, ki pa je namenjeno po svoji vsebini srednješolcem vsega sveta. Tudi slovenski srednješolci vedo ceniti vrline duha in moško zavest, ki se razodeva v tem pismu.

Resnično, za hlapca nisem rojen. Morda bi bil rad napojen in nasičen, morda bi rad sladko počival pod gospodarjevo streho, ali moje koleno je tako ustvarjeno, da se ne upogne rado; ne uboga, pa če mu sam ukažem. Ni bilo treba, da ste mi prišli oznanit, sam sem vedel, kakšna sodba mi je govorena. Za mučenca nimam veselja, za junaka ne daru; ali zgodi se, kar se mora zgoditi — oškubite jastreba, v goloba se le ne bo spremenil; in naj se škrijanec devetkrat zakolne, lajal ne bo nikoli.

Ivan Cankar

Zemlja, ki hoče živeti, mora roditi mladino in se ji zaupati. Najsi so premiki in tresljaji še tako nezaznavni, bo moral človek z vestjo in prepričanjem vendarle pred tribunalom časa priznati, da je mladina, ki je rasla iz zemlje, terjala delo, resnico, svobodo za rodove in je za svoje ideje bila voljna polagati žrtve, dokaz in potrdilo: »E pur si muove.«

Juš Kozak.

Uredniški paberki

B. Slavin: »Zdelo se je, da se je povsod ustavilo življenje, da to ni resničen svet...« — Ta stavek, ki si ga zapisal sam, velja ne samo za podobo narave, ampak v glavnem za vso zgodbo, ki si jo opisal v črtici »Bog«. Ali se ti ne zdi, da si svojega junaka nekam nasilno iztrgal iz življenja, ga postavil osamljenega v gozd, ob šumečo reko, v skrivnostno, mesečno noč? Šaj se vprašanje, ki muči tvojega mladeniča, ne dá reševati drugače kot edinole v življenju in sredi življenja. Ob dejanjih, ki se vrše, in ob dogodkih, ki ga pretresajo, sam aktiven sredi aktivnega sveta bi moral tvoj junak rasti novim spoznanjem naproti. — Bolj realističen prijem in manj romantičnega leporečja, pa boš nedvomno veliko bolje uspel. Oglasi se kmalu spet!

Ne moremo odgovoriti vsem. Naj nam prizadeti oprostite! Ocenjeni bodo prihodnjič.

D. S.

Vse tehnične, kemično čiste in analitične kemikalije

Oprema za laboratorije, laboratorijski porcelan in steklo

Zdravniške instrumente, urejevanje ambulanc in ordinacijskih sob

Za dijake znižane cene

DR. A. KANSKY

KEMIČNA TOVARNA

LJUBLJANA

KREKOV TRG 7

TELEFON 20-88

Knjige, brošure, časopise, uradne, trgovske in vsakovrstne druge tiskovine. Eno- in večbarvni tisk. Stereofipija. Pri večjih nakladah rotacijski tisk. V lastni založbi tiska Službeni list kralj. banske uprave dravske banovine, Zbirko zakonov in uredb in razne druge leposlovne knjige. Lastna knjigo-veznica. Zahtevajte proračune!

VSA DELA HITRO, LIČNO
IN PO ZMERNIH CENAH!

TISKARNA MERKUR D.
D.

LJUBLJANA / GREGORČIČEVA UL. 23 / TELEFON 25-52

Najmoderneje urejena lekarna

DR. G. PICCOLI

LJUBLJANA, TYRŠEVA 6

(Nasproti »Nebotičnika«)

Velika zaloga tuzemskih in inozemskih specialitet. Oddaja zdravila na recepte za vse bolniške blagajne. Priporoča malinovec, pristen, naraven, na malo in veliko. Norveško ribje olje, najfinejše, sveže, vedno v zalogi.

Naročilo točno proti povzetju.

OGLASUJTE V NAŠEM LISTU!

KUPUJTE PRI
TVRDKAH, KI
OGLASUJEJO V
NAŠEM LISTU!

24
V 24 URAH

barva, plisira in kemično čisti obleke, klobuke itd. Škrobi in svetlolika srajce, ovratnike, zapestnice itd. Pere, suši, munga in lika domače perilo. Parno čisti posteljno perje in puh

T O V A R N A
J O S . R E I C H
L J U B L J A N A

Za zimo

se oblečete
dobro in
najceneje
pri nas

Manufaktura Novak

LJUBLJANA, KONGRESNI TRG 15